

DA LI JE SCENARIO RAZVOJA OSIGURANJA U SRBIJI OPTIMISTIČAN

UVOD

Osiguranje predstavlja oblast od posebnog društvenog i ekonomskog interesa, pa ga smatramo multidisciplinarnim. Kao multidisciplinarna nauka, u osiguranju se prepliću elementi ekonomskog, pravnog, aktuarskog i sociološkog aspekta. Iz tog razloga postoje brojne definicije osiguranja koje su različite prema tome da li ih daju ekonomisti, pravnici ili aktuari. U suštini, osiguranje predstavlja udruživanje svih onih koji su izloženi istim opasnostima, a sa ciljem da zajednički podnesu štetu koja će zadesiti samo neke ili većinu njih (4).

Tokom višedecenijske istorije osiguranje je bilo pod konstantnim uticajem brojnih promena koje su uslovile i promene u značaju i sprovođenju osiguranja kao delatnosti. Ova činjenica je karakteristična ne samo za globalni sektor osiguranja, već i za sektor osiguranja u Srbiji. U Srbiji je osiguranje pod stalnim uticajima iz društvenog i privrednog sistema, a promene u regulativi su određivale način organizovanja osiguravajućih društava, kao i sprovođenje delatnosti osiguranja.

Tokom devedesetih godina 20. veka, najveći negativan uticaj na tržište osiguranja u Srbiji imala je hiperinflacija. Stanje na tržištu osiguranja u Srbiji je stabilizovano donošenjem Zakona o osiguranju 2004. godine i davanjem nadzorne uloge Narodnoj banci Srbije.

Današnje tržište osiguranja u Srbiji je još uvek nedovoljno razvijeno. Tome svedoče podaci kao što je mala premija po stanovniku, nisko učešće premija u domaćem bruto proizvodu, malo učešće životnih osiguranja u strukturi ukupne premije. Glavni razlog nedovoljne razvijenosti osiguranja, a posebno životnih osiguranja, u prethodnom periodu jeste

REZIME

Kriza izazvana pandemijom virusa COVID-19 primorala je osiguravajuće kompanije, zbog osetljivosti njihovog portfolija, na prilagođavanje poslovanja. Autori analiziraju stepen razvijenosti tržišta osiguranja u Srbiji kroz penetraciju i gustinu osiguranja. U radu se analizira i uticaj pandemije na sektor osiguranja, sa ciljem da se ukaže na mogući doprinos delatnosti osiguranja upravljanju rizikom pandemije. Zaključak rada jeste zahtevanje većeg učešća sektora osiguranja u podnošenju posledica pandemije.

Ključne reči: tržište osiguranja; osiguravajuće kompanije; Srbija.

¹ Dr Andelka Aničić, Visoka poslovna škola strukovnih studija „Čačak”, Beograd, e-mail, anicican@gmail.com

² Dr Ana Anufrijević, Visoka poslovna škola strukovnih studija „Čačak”, Beograd, Visoka škola modernog biznisa, Beograd, e-mail: anufrijevana@hotmail.com

nepoverenje građana. Za razvoj osiguranja, ključni značaj ima poverenje u osiguranje.

Iako tržište osiguranja u Srbiji ima obeležje tržišta u razvoju, to znači da ima potencijale, pa se javlja i optimizam u vezi sa rastom ovog sektora u budućnosti (8). Zahvaljujući konkurentnosti i boljoj regulativi, svakako se ostvaruju i pozitivni trendovi.

U uslovima povećanja i promena rizika izazvanih pandemijom koronavirusa, klimatskim promenama, digitalizacijom poslovanja i dr., tržišta osiguranja su pokazala veliki stepen otpornosti. Tome je doprinela i promena svesti o rizicima, odnosno potrebi za osiguranjem imovine, koja je proizašla iz obavljanja posla od kuće, kao i iz značaja ulaganja u finansijsku sigurnost i važnosti zdravlja.

KARAKTERISTIKE POSLOVANJA SEKTORA OSIGURANJA TOKOM PANDEMIJE

Od kada se pojavila pandemija virusa COVID-19, ne samo da je odnela mnoge živote i stvorila velike ekonomske probleme mnogim ljudima i preduzećima, već je pokrenula i veoma izazovan period za osiguravajuće kompanije.

Pandemija koronavirusa i mere koje su preduzete za ograničenje širenja bolesti značajno su poremetile ekonomske aktivnosti u zemljama širom sveta. Došlo je do prekida u poslovanju, što je rezultiralo značajnim gubicima. Veliku većinu gubitaka će verovatno apsorbovati osiguranci, osim ako vlade ne intervenišu. Preduzetnici i firme u celom svetu su suočeni sa gubicima zbog toga što ih je pandemija prinudila da smanje svoje poslovanje ili da ga potpuno ugase, u situaciji kada većina njih nema osiguravajuće pokriće za slučaj pandemije (3).

Postoje dva moguća pristupa upravljanja rizicima, kao što je rizik pandemije: ex post i ex ante.

Postoje dva moguća pristupa upravljanja rizicima, kao što je rizik pandemije: *ex post* i *ex ante*. *Ex post* pristup podrazumeva da se ekonomski gubici nadoknađuju sredstvima od zaduživanja, državne pomoći ili humanitarnih donacija. U *ex ante* pristupu nadoknadu obezbeđuju osiguravači na osnovu prethodno uplaćenih premija od osiguranika. (5) *Ex post* pristup ne može uticati na smanjenje rizika, jer se rizik već realizovao, a *ex ante* pristup može uticati na veličinu rizika kroz odobravanje popusta u premijama u slučaju primene odgovarajućih preventivnih mera, odnosno sankcija, ukoliko takve mere izostanu.

Pozitivna dešavanja na svetskom tržištu osiguranja, uprkos pandemiji koronavirusa, ostvarena su zahvaljujući pozitivnim rezultatima i rastu premija na tržištu osiguranja

zemalja u razvoju. To naglašava činjenicu da budućnost tržišta osiguranja, pored toga što se zasniva na adekvatnosti upravljanja kapitalom, cikličnim kretanjima i uvođenju novih proizvoda, prvenstveno zavisi od mogućnosti velikih osiguravajućih kompanija da svoje usluge ponude tržištima zemalja u razvoju. Tržišta zemalja u razvoju nude nove poslovne mogućnosti za osiguravajuće kompanije iz razvijenih zemalja, zahvaljujući mogućnosti razmene ideja, novih pristupa upravljanju rizicima i geografske disperzije rizika. Po svom tržišnom rastu i zainteresovanosti osiguravajućih kompanija za pristup ovim tržištima, posebno se izdvajaju tržište Kine, Rusije, Indije i tržišta zemalja Latinske Amerike, a posebno Brazila, Argentine i Čilea (6).

Jedan od najznačajnijih pokazatelja stepena razvijenosti sektora osiguranja je struktura osiguranja. Struktura osiguranja polazuje nivo učešća premije neživotnog i životnog osiguranja u ukupnom portfoliju osiguranja. U zemljama Evropske unije dominira životno osiguranje u odnosu na neživotno. Ako se u obzir uzme činjenica da se u zemljama sa razvijenim tržištem osiguranja udeo životnog osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja povećava iz godine u godinu, onda je i za očekivati da je u zemljama Evropske unije ova vrsta osiguranja dominantna u odnosu na neživotno osiguranje. Životna osiguranja učestvuju u portfoliju osiguravajućih kompanija oko 60%, a neživotna osiguranja oko 40% (2).

Osiguranje je i dalje rastuća industrija. Međutim, vremena nisu laka i osiguravači moraju konstantno da prate inflaciju i privredni rast. Visoka inflacija i spori privredni rast će uticati na rast tržišta osiguranja u periodu 2022–2023. Ekonomska recesija će usporiti rast svetskog tržišta osiguranja u 2022. i 2023. godini, uz predviđanje da će ukupne premije (neživotne i životne) rasti ispod trenda od 1,2% godišnjeg proseka. Uprkos tome, očekuje se da će ukupni obim premija porasti preko 7 biliona dolara do kraja 2022. godine (9).

Po svom tržišnom rastu i zainteresovanosti osiguravajućih kompanija za pristup ovim tržištima izdvajaju se tržište Kine, Rusije, Indije, Latinske Amerike, posebno Brazila, Argentine i Čilea.

OSIGURAVAJUĆE KOMPANIJE KAO INSTITUCIONALNI INVESTITORI

Uloga osiguravajućih kompanija kao institucionalnih investitora se razlikuje od zemlje do zemlje. Osiguravajuća kompanije su godinama unazad najveći institucionalni investitori u Evropskoj uniji.

Danas osiguravajuće kompanije čine veoma bitan deo finansijskog sektora, a u budućnosti mogu veoma lako da

preuzmu poziciju vodećih finansijskih investitora. Kao institucionalni investitori, osiguravajuće kompanije raspolažu sa velikim iznosima kapitala koji investiraju, pre svega na tržištu kapitala. Svaka investicija osiguravajućih kompanija na finansijskom tržištu treba da zadovolji dva osnovna principa: (1)

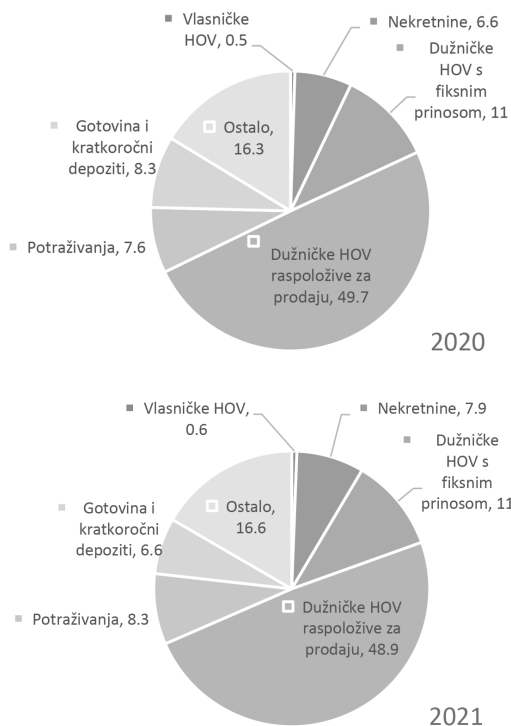
- visok stepen zaštite od rizika svojih osiguranika i
- što veći prinos na plasirana sredstva.

Negativni efekti finansijske krize iz 2008. godine i pandemije koronavirusa izazvali su finansijske gubitke osiguravajućim kompanijama, ali njihov opstanak na tržištu nije bio ugrožen. Osiguravajuće kompanije, kao investitori, svoja raspoloživa novčana sredstva plasirale su u sigurno. U akcije, kao najrizičnije hartije od vrednosti, veliki broj osiguravajućih kompanija ulagao je samo mali procenat svog kapitala, dok je veći deo svojih novčanih sredstava plasirao u obveznice i nekretnine. Kupovina nekretnine, kupovina hartija od vrednosti i deponovanje novčanih sredstava kod banaka i drugih finansijskih institucija su tri najvažnija pravca investiranja raspoloživih sredstava osiguravajućih kompanija.

KARAKTERISTIKE TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI

Finansijsko tržište u Srbiji karakteriše siromašna ponuda finansijskih instrumenata i nizak nivo investicione aktivnosti zbog nedovoljno slobodnih novčanih sredstava. Dugoročne državne obveznice i obveznice organa lokalne uprave su oskudne, a korporativne obveznice praktično i ne postoje. Broj akcija kojima se trguje je mali, a troškovi trgovine su visoki. Ovakvi uslovi ograničavaju mogućnost rentabilnog plasmana sredstava osiguranja i mogućnost za diverzifikaciju rizika. Zato je uloga osiguravajućih kompanija na finansijskom tržištu u Srbiji mala u odnosu na ekonomski razvijene zemlje.

Osiguravajuće kompanije u Srbiju su dužne da investiraju sredstva u skladu sa važećom zakonskom regulativom. Zakon o osiguranju definiše koji oblici imovine mogu da se koriste za pokriće tehničkih rezervi osiguravača, a Narodna banka Srbije propisuje najviše iznose ulaganja u pojedine oblike imovine. Sredstva osiguranja se mogu ulagati najpre u zemlji, dok je ulaganje u inostranstvu moguće samo uz prethodnu saglasnost Narodne banke Srbije, i to u visini do 25% minimalnog propisanog novčanog iznosa osnovnog kapitala.(10)

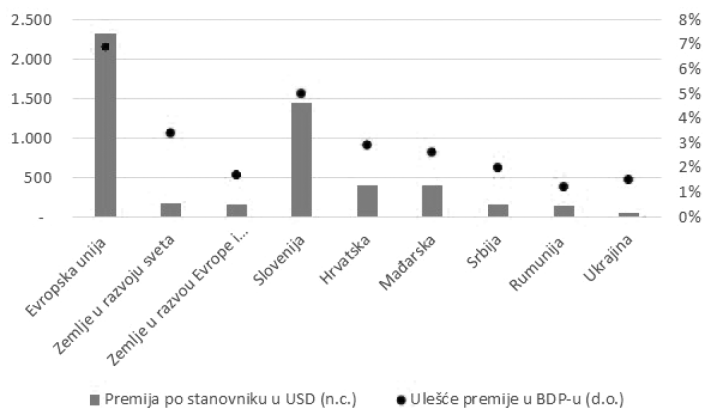
Izvor: Narodna banka Srbije. (2022).

Sektor osiguranja u Republici Srbiji – Izveštaj za 2021. godinu, str. 16.

Slika 1. Struktura imovine (aktive) osiguravajućih kompanija u Srbiji u 2020. i 2021. godini

Prema obimu i strukturi investicionog portfolija, sektor osiguranja u Srbiji zaostaje u odnosu na razvijene zemlje. Zakonski okvir nije dovoljan da osiguravajuće kompanije postanu institucionalni investitori.

U ukupnoj bilansnoj sumi finansijskog sektora Srbije u 2021. godini, učešće sektora osiguranja iznosi 6%. Od ukupne vrednosti imovine društava za osiguranje, najveći deo se odnosi na dužničke hartije od vrednosti, i to: dužničke hartije od vrednosti raspoložive za prodaju (48,9%), dužničke hartije od vrednosti sa fiksnim prinosom (11%) i dužničke hartije od vrednosti koje se iskazuju po fer vrednosti (0,1%); zatim slede potraživanja (8,3%), nekretnine, postojeća i oprema (7,9%), gotovina i kratkoročni depoziti (6,6%) i ostalo (16,6%). Učešće akcija je manje od 1%, a korporativne obveznice nisu ni prisutne. U poređenju sa 2020. godinom, dužničke hartije od vrednosti, gotovina i kratkoročni depoziti smanjuju učešće, a nekretnine i potraživanja povećavaju svoje učešće u 2021. godini (7).

Izvor: Narodna banka Srbije. (2022).

Sektor osiguranja u Republici Srbiji – Izveštaj za 2021. godinu, str. 9.

Slika 2. Pokazatelji razvijenosti sektora osiguranja u 2020. godini (premija po stanovniku u USD; učešće premije u BDP u %)

U analizi strukture premije u 2021. godini, najviše učešće ima neživotno osiguranje i to 77,3%, dok se učešće životnih osiguranja smanjilo sa 23,8% u 2020. godini na 22,7% u 2021. godini, jer je rast premije neživotnih osiguranja bio veći od rasta premije životnih osiguranja.(7)

Sektor osiguranja u Srbiji se po stepenu razvijenosti nalazi ispod proseka zemalja članica Evropske unije. Na to nam ukazuju pokazatelji razvijenosti tržišta osiguranja: odnos ukupne premije i bruto domaćeg proizvoda (penetracija) i ukupna premija po stanovniku (gustina osiguranja).

Učešće premije u bruto domaćem proizvodu u 2020. godini Srbije iznosi 2%, dok za zemlje članice Evropske unije iznosi 7%. Međutim, u poređenju sa grupom zemalja u razvoju sveta (3,4%) i zemljama u razvoju Evrope i centralne Azije (1,7%), možemo zaključiti da je Srbija na zadovoljavajućoj poziciji, sa potencijalom za poboljšanje pozicije (slika 2).

Premija po stanovniku u 2020. godini u Srbiji iznosi 155 dolara. Ovaj pokazatelj za zemlje članice Evropske unije iznosi 2.355 dolara, za zemlje u razvoju sveta 174 dolara, a za zemlje u razvoju Evrope i centralne Azije 159 dolara (slika 2).

U 2021. godini učešće premije u bruto domaćem proizvodu u Srbiji iznosi 1,9%, a premija po stanovniku 175 dolara. (7)

ZAKLJUČAK

Kriza koju je pandemija virusa COVID-19 izazvala u svetskoj ekonomiji pokazala je da neekonomski i nefinansijski faktori mogu izazvati ogromne ekonomske i finansijske efekte na globalnom nivou, što je dovelo do ekonomske recesije. Svest o riziku od pandemije pokrenula je debatu o mogućim načinima da se privreda i stanovništvo učine otpornim na moguće buduće pandemije. Jedan od uslova za povećanje otpornosti privrede i stanovništva je potreba da se upravljanje rizikom od pandemije promeni sa ex-post na ex-ante pristup, uz veće učešće sektora osiguranja u podnošenju tereta pandemije.

Tržište osiguranja u Srbiji je osetilo posledice pandemije, ali te posledice nisu dovele do pada ukupno ugovorene premije osiguranja, niti do gubitaka u većini osiguravajućih kompanija. Tržište je nastavilo da raste, kao i pre pandemije, samo u nešto manjem procentu. Osiguravajuće kompanije su i u 2020. godini poslovale sa pozitivnim rezultatima, i uspevale da ublaže negativne efekte pandemije koja je pogodila ceo svet.

LITERATURA

1. Dimić, M. (2018). *Bankarski sektor i sektor osiguranja u regionu centralne i istočne Evrope u uslovima svetske ekonomske krize*. Beograd: Fakultet za poslovne studije i pravo
2. Insurance Europe. (2020). *European insurance in figures, 2020 data*, dostupno na: <https://insuranceeurope.eu/publications/2569/european-insurance-in-figures-2020-data>
3. Jovanović, S. (2021). Uticaj pandemije Kovida-19 na osiguranje. *Tokovi osiguranja*, 1, 41-54.
4. Kočović, J., Rakonjac-Antić, T., Koprivica, M., Šulejić, P. (2021). *Osiguranje u teoriji i praksi*. Beograd: Ekonomski fakultet
5. Kočović, J., Rakonjac-Antić, T., Koprivica, M. (2020). Rizik pandemije – pretnja ili šansa za delatnost osiguranja? (Pandemic risk – a threat or a chance for insurance business?). *Evropska revija za pravo osiguranja*, XIX(2), 10-18.
6. Marović, B., Tepavac, R., Njegomir, V. (2013). *Osiguranje: Ekonomski principi*. Službeni glasnik
7. Narodna banka Srbije. (2022). *Sektor osiguranja u Republici Srbiji – Izveštaj za 2021.godinu*. Beograd
8. Nikolić, A., Tepavac, R., Obradović, M. (2012). Osnovne pretpostavke dinamičnog razvoja tržišta osiguranja u Srbiji. *Revizor*, 15 (57), 55-68.
9. Swiss Re. (2022). *World insurance, Sigma No 4/2022*. 12 june 2022. Zurich: Swiss Re Institute
10. Zakon o osiguranju (Sl.glasnik RS, br.139/2014 i 44/2021)

OPTIMISM IN THE DEVELOPMENT OF THE INSURANCE SECTOR IN SERBIA

SUMMARY

The crisis caused by the covid-19 pandemic forces insurance companies to take into account the sensitivity of their portfolios and adjust their business. The authors analyse the degree of development of the insurance market in Serbia by insurance penetration and density. The paper also analyzes the impact of the pandemic on the insurance sector and aim of this paper is to point out the possible contribution of insurance to pandemic risk management. The conclusion of the paper is to demand greater participation of the insurance sector in dealing with the consequences of the pandemic.

Keywords: insurance market; insurance companies; Serbia